

Media: ΤΑ ΝΕΑ
ΣΑΒΒΑΤΟΚΥΡΙΑΚΟ

Page: 1,8-9

Published at: 06-11-2021

Author:

Surface: 1978.42
cm²

Circulation: 24590

Subjects:

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ
Προδημοσίευση
Η ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΑΛΒΑΝΙΑΣ

Σ. 8-9

FOCUS Η ΑΛΛΟΨΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Αυτές τις ημέρες, ο Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, Δυρραχίου και πάσης Αλβανίας Αναστάσιος συμπληρώνει τα 92 του χρόνια. Μια ζωή προσφοράς και αφοσίωσης, ένας τεράρχης που αποτελεί πρότυπο τόσο με το έργο του όσο και με τη ζωή του. Ένας διανοητής διεθνούς βεληκευός που άφησε μια λαμπρή ακαδημαϊκή καριέρα για να πάει στην Αφρική και από εκεί επέλεξε το δύσκολο μετερίζι της Αλβανίας, σε μια ιδιαίτερα ταραχώδη περίοδο για τη γειτονική μας χώρα.

Στο βιβλίο «Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος πορευόμενος», που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πατάκη την ερχόμενη Παρασκευή 12 Νοεμβρίου, σε μια σειρά συνομιλιών με τη Νατάσα Μπαστέα και τον Μάκη Προβατά, ο Μακαριώτατος ξετυλίγει το νήμα της ζωής του, ξεκινώντας από τα παιδικά του χρόνια του στη διάρκεια της Κατοχής και αργότερα τη Μεγάλη Τρίτη του 1954 όταν παρακολουθώντας την Ακολουθία του Νυμφίου τον συγκλόνισε «ιδίως ο στίχος "Εάν μη ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσῶν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει"» (Ιω. 12:24). Σε ελεύθερη μετάφραση: Εάν ο κόκκος του σιταριού δεν πέσει στη γη για να πεθάνει, αυτός μένει μόνος του. Εάν όμως πεθάνει ελεύθερα, με μια ελεύθερη αποδοχή της θυσίας, θα φέρει πολύ καρπός. Τότε ήταν που, όπως αφηγείται, «μέσα σε έντονη προσευχή και συλλογή έλαβα την οριστική απόφαση. Θα αφιέρωνα τη ζωή μου με αυτοθυσία στην Εκκλησία. Το ζητούμενο, έλεγα στον εαυτό μου, δεν είναι να δώσεις κάτι, αλλά να δοθείς ανεπιφύλακτα στον Θεό, στο έδαφος της Εκκλησίας. Μέχρι σήμερα, στα 90 μου χρόνια, σε διάφορα κρίσιμα σταυροδρόμια της πορείας μου, αυτός ο στίχος, που συνόψιζε μυστικά τη νεανική εκείνη εμπειρία, επηρέασε τις επιλογές μου».

Ενας από τους πιο αξιοσεβαστούς τεράρχες, με διεθνή απήχηση και λόγο ήρεμο, διορατικό και πάντα ενωτικό, ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος δίνει μέσα από τις συζητήσεις αυτές το στίγμα μιας ζωής που βασίστηκε στην αυτοθυσία, την πίστη και την αγωνία για το κοινό καλό. Σε αυτούς τους ταραγμένους καιρούς προσφέρει παρηγορία, ελπίδα κοιτάζοντας το παρόν αλλά και το μέλλον με δύναμη καρδιάς και πίστη στον άνθρωπο.

Το έπος του 1940 και το νεκροταφείο για τους πεσόντες στην Αλβανία

Η δεύτερη δεκαετία της ζωής σας, από το 1940 κι εξής, άρχισε με την εμπειρία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και της Κατοχής. Όταν κηρύχθηκε στις 28 Οκτωβρίου του 1940 ο ελληνοϊταλικός πόλεμος, πού ήσασταν; Τι θυμόσαστε από αυτή τη μέρα;

Ήταν Δευτέρα, όμως έμοιαζε σαν να άρχιζε μια μεγάλη γιορτή. Μικρό παιδί τότε, σε μια εβδομάδα θα συμπλήρωνα τα 11 χρόνια, βγήκα μαζί με άλλους στον δρόμο. Ήκουσαν τραγούδια, παίνιζαν εμβατήρια και κυμάτιζαν σημαίες. Η οικογένειά μας, όπως ήδη ανέφερα, έμενε σε μία μονοκατοικία στην οδό Δάφνιδος 24 στην Κυψέλη. Πήγαυα στη δεύτερη τάξη του Β' Οκτατάξιου Γυμνασίου Αρρένων Αθηνών - στο παράρτημα της Κυψέλης, στην οδό Φωκίωνος Νέγρη. Διάκριτη ήταν την ημέρα εκείνη μια αισιόδοξη ατμόσφαιρα. Δεν έλειψαν, όμως, και σκιές ανησυχίας. Ο αδελφός μου Γιώργος, φοιτητής της Νομικής, έπρεπε να φύγει αμέσως, για να καταταγεί

στον στρατό. Ο πατέρας μου Γεράσιμος, 54 τότε ετών, παλαιός έφεδρος αξιωματικός, με τραύμα διαμπερές από τους Βαλκανικούς Πολέμους, μας δίλωσε ότι θα πάει κι εκείνος να καταταγεί. Η μητέρα μου Ρωζάνη και η μεγαλύτερη αδελφή μου Αίγλη στέκονταν σιωπηλές. Η μητέρα είχε πολύ άσχημες αναμνήσεις από τους προηγούμενους πολέμους και διαισθανόταν πως ερχόταν καταιγίδα. Παρηγορούσαν οι ευχές που κατευόδωναν αυτούς που έφευγαν για το μέποτο: «Η Παναγιά μαζί σας», «Και με τη νίκη!»

Ήσασταν παιδί τότε, όμως η Ιστορία σας επιφύλασσε δεκαετίες αργότερα έναν ξεχωριστό ρόλο.

Ποτέ δεν μπορούσα να φανταστώ ότι, ύστερα από μισό αιώνα, το 1994, θα περπατούσα, ως Αρχιεπίσκοπος, σε μέρη δυσπρόσιτα στις περιοχές Αργυροκάστρου, Κλεισούρας, Κορυτσάς, Πόγγραδες, της πρώτης γραμμής του μετώπου. Βαθιά συγκινημένος στα 60 μου χρόνια πια, άκουγα διηγήσεις για εκατοντάδες διεσπαρμένους άταφους στρατιωτικούς κι έψαλλα τρισάγια και διάφορα τροπάρια από τη νεκρώση ακολουθία. Ο ορθόδοξος ποιμενάρχης νιώθει χρέος να ενδιαφέρεται και να προσεύχεται όχι μόνον για τους ζώντες αλλά και για τους κεκοιμημένους. Δοξάζω τον Θεό, διότι αξιωθήκαμε όχι μόνον να φροντίσουμε το παλαιό νεκροταφείο στους Βουλιάρατες,

αλλά και να κατασκευάσουμε, παρά τις πολλαπλές δυσκολίες, το μεγάλο στρατιωτικό κοιμητήριο στα στενά της Κλεισούρας. Υπήρχε εκεί μία μοναστηριακή έκταση του Αγίου Νικολάου με λιγοστά ερείπια. Μερμηνίσσαμε για την αναστήλωση της μικρής αυτής Ιεράς Μονής, και στο νότιο τμήμα του οικοπέδου, προς τον ποταμό Αώο, κατασκευάσαμε μεταξύ των ετών 2000 και 2005, σε μια έκταση τριών περίπου στρεμμάτων, νεκροταφείο για τους πεσόντες στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο Έλληνες στρατιωτικούς. Περιλαμβάνει 360 τάφους και 600 οστεοφυλάκια. Τελικά, ύστερα από τις απαραίτητες διακρατικές συμφωνίες, το 2019 ολοκληρώθηκαν οι διαδικασίες για τη μετακομιδή των πεσόντων στο κοιμητήριο. Μέσα στο επιβλητικό φυσικό τοπίο, ο μεγάλος σταυρός από σκυρόδεμα, ύψους 17 μέτρων, συνοψίζει σιωπηλά το έπος της αυτοθυσίας, του μυστικού Πάθους, αλλά και τη βαθιά ελπίδα στην Ανάσταση και στην Ειρήνη.

«Όλοι ονειρευόμασταν έναν νέο κόσμο ειρήνης, δικαιοσύνης, ελευθερίας»

Φοιτήσατε σε ένα από τα ιστορικά γυμνάσια της Αθήνας, το Β' Γυμνάσιο Αρρένων στην Αχαρνών. Πρόσωπα και καταστάσεις

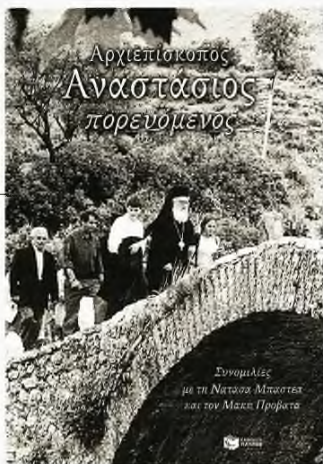
από αυτή την περίοδο συνήθως τα κουβιάμε μέσα μας για μια ζωή.

Στο Β' Γυμνάσιο Αρρένων Αθηνών ήμασταν μεγάλη συντροφιά. Μερικά ονόματα είναι ήδη γνωστά: Μάκης Δαγτόγλου, Θεόδωρος Αγγελόπουλος, Χρήστος Γιανναράς, Γιάννης και Λεωνίδας Μαρκαντώνης, Παναγιώτης Ρέλλας και πολλοί άλλοι. Από εκείνα τα χρόνια θυμάμαι ένα περιστατικό που συνέβη, όταν ήμουν στην εβδομήντη τάξη του τότε οκτατάξιου γυμνασίου. Μια μέρα επικρατούσε μεγάλη αναστάτωση στην τάξη, που αποτελείτο από σαράντα ανήσυχους εφήβους. Αφότου έφτασε ο φιλόλογος καθηγητής Ηλίας Δωροβίνης, η φασαρία συνεχίστηκε έντονα. Μας παρακολουθούσε σιωπηλός. Υστερα από λίγη ώρα διέκοψε τη σιωπή του λέγοντας: «Σε λάθος αίθουσα μπήκα, αυτή δεν είναι η τάξη μου». Εφυγε στεναχωρημένος όχι μόνο από την τάξη, αλλά και από το κτήριο του γυμνασίου. Όταν συνειδητοποιήσαμε τι συνέβη, οι μόνι έρριξαν το σφάλμα στους δε. Η ένταση έπρεπε να εκτονωθεί, να ξεπεραστεί και να ειρνεύσουν οι σχέσεις. Χωρίς καθυστέρηση ανέλαβα πρωτοβουλία. Πρότεινα να μαζέψουμε χρήματα και να αγοράσουμε μια ωραία γλάστρα με λουλουδία. Το απόγευμα, μια μικρή αντιπροσωπεία από την τάξη επισκεφθήκαμε τον καθηγητή στο σπίτι του. «Κύριε καθηγητά» του είπα εκ μέρους όλων, «όλη η τάξη δ'ι' μινών σας παρακαλεί θερμώς να δεχθείτε μαζί

Αλβανίας Αναστάσιος «Η αγάπη είναι μια ασύλληπτη παγκόσμια δύναμη»

Στο βιβλίο «Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος πορευόμενος», που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πατάκη την ερχόμενη Παρασκευή 12 Νοεμβρίου, ο Μακαριώτατος ξετυλίγει το νήμα της ζωής του. «ΤΑ ΝΕΑ Σαββατοκύριακο» προδημοσιεύουν σήμερα τρία αποσπάσματα

Το εξώφυλλο του βιβλίου που θα κυκλοφορήσει από τις εκδ. Πατάκη

με την πλήρη μεταμέλειά μας το απλό αυτό συμβολικό δώρο και σας διαβεβαιώνει ότι με την αποχώρησή σας υπέστη τη μεγαλύτερη τιμωρία». Συγκινήθηκε και είπε: «Και η δική μου η αντίδραση ήταν λίγο υπερβολική. Σας ευχαριστώ! Προχωρούμε».

Ακούγοντας τα ονόματα των συμμαθητών σας και αναλογιζόμενοι την εποχή, διαπιστώνουμε ότι αρκετοί αποτέλεσαν τη διάνοχη της χώρας αλλά και το νέο αίμα σε πολιτικά κόμματα. Εσείς τότε πώς βλέπατε όσους ανήκαν σε άλλους χώρους;
 Η συντροφιά μας δεν είχε ανάμειξη στα πολιτικά. Προσωπικά διατήρησα πάντοτε καλές σχέσεις με εκείνους τους συνομήλικούς μου οι οποίοι είχαν διαφορετικές κοσμοθεωρητικές πεποιθήσεις. Ποτέ δεν αισθάνθηκα ότι ήταν αντίπαλοι. Όλοι ονειρευόμασταν έναν νέο κόσμο ειρήνης, δικαιοσύνης, ελευθερίας. Αυτόν τον νέο κόσμο άλλοι πίστευαν ότι θα τον έβρισκαν στην κομμουνιστική ιδεολογία και άλλοι πιστεύαμε ότι θα μπορούσε να δημιουργηθεί όχι με τη σύγκρουση, αλλά με τη βίωση της χριστιανικής παραδόσεως, της δικαιοσύνης και της αγάπης. Πέρα τον δεύτερο δρόμο, πιστεύοντας σε μια καινούργια κοινωνία που δεν θα στηριζόταν στην εξουδετέρωση του άλλου, του «κακού», αλλά στην εξουδετέρωση του κακού που υπάρχει μέσα μας, του αλαζονικού εγωισμού. Μια δέσση αντιπροσωπευτική των εφηβικών εκείνων

χρόνων, στην οποία επανήλθα συχνά, ήταν: «Θεέ μου, ελευθερώνε με από τον εαυτό μου και δώσε με στον εαυτό Σου». Θυμάμαι ακόμα ότι στις δυο τελευταίες τάξεις του γυμνασίου ένας συμμαθητής μας, πολύ έξυπνο παιδί, ο Γ.Κ., εκπροσωπούσε την απέναντι σε σχέση με την Εκκλησία πλευρά. Μετά το τέλος του γυμνασίου χάσαμε τελείως επαφή. Πέρασαν περίπου εξήντα χρόνια. Το 2008 χρειάστηκε να μεταβώ στη Βοστώνη για ένα σοβαρό οφθαλμολογικό πρόβλημα. Την ώρα της αναμονής για μια μικρή επέμβαση, ακούω δίπλα μου μια συζήτηση στα ελληνικά. Γυρίζω, ήταν ο Γ.Κ. με τη γυναίκα του. Συγκινήθηκα κι οι δυο. Είχε αλλάξει το επώνυμό του, είχε γίνει καθηγητής σε αμερικανικό πανεπιστήμιο. Επιστρέφοντας στο αεροπλάνο, σκεπτόμενος

τους δυο διαφορετικούς δρόμους που ακολουθήσαμε τις προηγούμενες δεκαετίες. Ο ένας στις φτωχογειτονιές της Αφρικής και της Αλβανίας, ο άλλος στη μητρόπολη του καπιταλισμού. Βεβαίως, έχω γνωρίσει και ιδιαίτερα εκτιμώσιμη περιπτώσεις επιφανών ή λιγότερο γνωστών αριστερών που έδειξαν μεγάλη συνέπεια, ακολουθώντας τις αρχές τους, και μάλιστα υπέφεραν αδικίες και διώξεις για τις ιδέες τους.

Αναζήτηση αληθείας και αγάπης

Καθώς εξελίσσεται η ανθρωπότητα, βλέπουμε να συγκεντρώνονται ποικίλες γνώσεις και εμπειρίες. Ποια είναι η άποψή σας για την αναζήτηση της αλήθειας με την ανθρώπινη γνώση και σοφία;
 Όταν γίνεται λόγος για σοφία, αναδύονται συνήθως στη σκέψη μου ένας στίχος του Αγγλου νομπελίστα ποιητή Τ.Σ. Ελιοτ και ορισμένοι στίχοι της Αγίας Γραφής. Σε έναν στίχο του ποιήματος «Τα χορικά από τον βράχο» το 1934 διερωτάται ο Ελιοτ: «Πού είσαι σοφία που σε χάσαμε στη γνώση; Πού είσαι γνώση που σε χάσαμε στην πληροφόρηση;». Η αναζήτηση της αλήθειας συχνά περιορίζεται σε αυτές τις περιοχές. Στον 21ο αιώνα ο σκεπτόμενος νους λιγνιά μπροστά στα δυο «άπειρα»: του

μακρόκοσμου και του μικρόκοσμου. Ο όγκος της γνώσεως και η συσσώρευση πληροφοριών δεν αρκούν. Εξακολουθούμε να αναζητούμε σε όλα αυτά ένα κεντρικότερο νόημα, μια βαθύτερη ενότητα που συνδέει το σύμπαν. Χρειάζεται μια ανάβαση από την απλή πληροφόρηση και την εξειδικευμένη γνώση προς τη σοφία που αγκαλιάζει ολόκληρη την ύπαρξη. Αυτή δίνει στην κρίση μας διαριατικότητα, μας προσφέρει θέα στο όλον. Και στην ανθρώπινη συμπεριφορά χαρίζει διάκριση και επείκεια. Η σοφία δεν ταυτίζεται με την εξυτηνάδα και την πολυμάθεια. Είναι προϊόν μιας γενικότερης εσωτερικής πνευματικής ωριμότητας. Μιας ευρύτερης συνθέσεως ευφύιας, εμπειρίας και γνώσεως, διαύγειας πνευματικής και καλσύνης. Η σοφία που έχει αναπτυχθεί στους πολιτισμούς διαφόρων λαών παραμένει πολύτιμη κληρονομιά για τον άνθρωπο. Ιδιαίτερα παράδειγμα αυτής της σοφίας είναι η ρήση του Σωκράτη «έν οίδα ότι οὐδέν ἔδωκα αὐτῆς ἔστιν» (Παρ. 3:13-15, πρβ. 8:11). Παράλληλα υπογραμμίζεται η ρίζα της, «ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου» (Ψάλμ. 110:10, πρβ. 9:10), και η πίστη ότι πηγή της σοφίας είναι ο ίδιος ο Θεός.

Στο πρώτο, λοιπόν, ερώτημα του Ελιοτ ταίριαζει να παρατεθεί και ένα άλλο συγγενές, που θέτει ο Απόστολος Ιάκωβος: «Τίς σφρόδ καὶ ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν; δεῖξάτω ἕκ τῆς καλῆς ἀναστοργῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πρώτῃ σοφίᾳ» (Ιακ. 3:13). Στη συνέχεια επισημαίνει την ανάγκη διακρίσεως ανάμεσα σε μια σοφία «ἐπίγεια, ψυχικὴ, δαιμονιώδῃ» και σε μια «ἀνωθεν καταρχομένη σοφία», που έχει ειδικά χαρακτηριστικά: «Ἡ δὲ ἄνωθεν σοφία πρώτον μὲν ἀργὴ ἔστιν. ἔπειτα εἰρημικὴ, ἐπιεικὴς, εὐπειθὴς, μεστὴ ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιάκριτος, ἀνυπόκριτος» (Ιακ. 3:17). Η σοφία που έχει πηγή της τον Θεό επιμένει και εργάζεται για τη δικαιοσύνη με τελικό αποτέλεσμα την ειρήνη: Ειρήνη με τον εαυτό μας, με τους γύρω μας, με την ανθρωπότητα και γενικά με την κτίση ολόκληρη.

Στα ερωτήματα που έθεσε ο Ελιοτ πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ύστερα από οκτώ χρονιά εντόνων εμπειριών, έδωσε ο ίδιος μια αποκαλυπτική απάντηση, με έναν στίχο του στα Τέσσερα κομάρτια, που δημοσιεύθηκαν το 1942: «Ἡ μόνη σοφία που μπορούμε να ελπίζουμε πως θα αποκτίσουμε είναι η σοφία της ταπεινοφροσύνης. Η ταπεινοφροσύνη δεν έχει τέλος». Υπέροχη διαπίστωση και διατύπωση μιας αλήθειας, που διαποτίζει τη βιβλική σκέψη και την ορθόδοξη πνευματικότητα.

Εχετε σκεφθεί ποιος θα μπορούσε να είναι ο τίτλος της ζωής σας;
 Μια λιτή σύνοψη της μακροχρόνιας εμπειρίας μου θα ήταν: Η αγάπη είναι η συνεκτική δύναμη, η ανακεφαλαίωση όλων των αρετών. Εκφράζεται ως μυστική κίνηση του Θεού προς τον άνθρωπο και του ανθρώπου προς τους συνανθρώπους του και τον αγαπώντα Θεό. Η αγάπη, ζυμωμένη με την ταπεινοφροσύνη, είναι η ωραιότερη και ισχυρότερη δύναμη. Η αγάπη είναι μια ασύλληπτη παγκόσμια δύναμη, θα το λμούσα να πω, κάτι σαν τη βαρύτητα: η αγάπη κρατάει σε μυστική αέναη συνοχή όλα τα λογικά όντα: είναι η ακατάλυτη ενέργεια του Θεού, «Ὅστις ἀγάπη ἐστίν». Όσο για τον συνοπτικό τίτλο της ζωής μου, θα μπορούσε να είναι: Ψίθυρος αγάπης και ευχαριστίας μέσα στην αιωνιότητα για τον Αιώνιο.

Παρά τις μεγάλες δυσκολίες, κατασκευάστηκε στρατιωτικό κοιμητήριο στα στενά της Κλεισούρας. Εκεί συγκεντρώθηκαν τα οστά των πεσόντων στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο Ελλήνων στρατιωτικών. Περιλαμβάνει 360 τάφους και 600 οστεοφυλάκια. Μέσα στο επιβλητικό φυσικό τοπίο, ο μεγάλος σταυρός από σκυρόδεμα, ύψους 17 μέτρων, συνοψίζει σιωπηλά το έπος της αυτοθυσίας, του μυστικού Πάθους, αλλά και τη βαθιά ελπίδα στην Ανάσταση και στην Ειρήνη

